

Kovács Tímea, Adorján Mária (szerk.)

Korpusznyelvészet és nyelvi közvetítés

(Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó.
2020. 180 pp, ISBN 978-963-414-738-1)

Götz Andrea

E-mail: gotz.andrea@kre.hu

A *Korpusznyelvészet és nyelvi közvetítés* című kötet a 2020 januárjában, a KRE és a MANYE közreműködésében megszervezett *Fordításoktatási szakmai nap* előadásait adja közre. A változatos témákat felölelő kilenc tanulmány központi témája a korpusznyelvészet alkalmazhatósága a fordítástudomány, valamint a kontrasztív nyelvészet területén. Ez alól kivételt képez Várad Tamás (*Mesterséges intelligencia a korpusznyelvészetben?*) és Ittész Nóra (*Korpusz(nyelvészet) és (nagy)szótárkészítés*) cikke. Amíg az utóbbi betekintést enged *A magyar nyelv nagyszótárának* korpusznyelvészetet kamatoztató lexikográfiai munkálataiba, addig az előbbi bemutatja, hogy a mesterséges intelligencia milyen nyelvtchnológiai megoldásokat kínál a korpusznyelvészet számára. E két tanulmányon kívül a kötet többi írása mind a korpusznyelvészeti módszerek, eszközök, kutatások és a fordítástudomány elméleti és gyakorlati vonatkozásaival foglalkozik, beleértve a szakfordítás oktatását, a fordított és a tolmácsolt diskurzus tulajdonságainak kutatását vagy a diskurzusjelölőként ismert nyelvi elemek fordításának problematikáját. A továbbiakban a kötet tanulmányait tematikus csoportosításban ismertetem.

Hivatkozás: Götz A. 2022. Kovács Tímea, Adorján Mária (szerk.) *Korpusznyelvészet és nyelvi közvetítés*. *Fordítástudomány* 24. évf. 1. szám. 133–136.

DOI: <https://doi.org/10.35924/fordtud.24.10>

A kötetet Klaudy Kinga *Ünnepi megnyitó beszéde* nyitja, amelyben áttekinti a magyar fordítástudomány fejlődését a korpuszalapú kutatások vonatkozásában, és emellett kiemeli a korpuszalapú fordítástudomány egyik alapvető önellentmondását: annak ellenére, hogy empirikusan igazolja a fordított szövegek *másságát*, ódzkodik attól, hogy ezen másságot értékelje – noha az értékítélet például a fordítás oktatásában vagy a normaértékű fordítói viselkedés leírásában tulajdonképpen megjelenik.

A fordítástudomány számára a korpusznyelvészet legfontosabb két alkalmazása a fordított szövegek nyelvi tulajdonságainak korpuszalapú kutatása, valamint a fordítás oktatásának támogatása, az ehhez szükséges segédeszközök fejlesztése. Ezzel összhangban a legtöbb tanulmány a fordított magyar szövegek nyelvi jellemzőit, vagy a korpuszalapú megközelítés alkalmazhatóságát tárgyalja a fordítás oktatásában. Balaskó Mária (*Fordításnyelvi lexiko-grammatikai mintázatok egy magyar összehasonlító korpuszban*) fordított és nem fordított magyar szövegekben mér szóalak-gyakorisági eltéréseket. Adorján Mária (*Kontrasztív korpuszstilisztika: lehetséges útirány a fordítóképzésben*), Kurtán Zsuzsa és Vinnai Edina (*Korpusznyelvészet és szaknyelvkutatás*), Seidl-Pécs Olivía (*Az internet mint korpusz a szakfordításban*) és Ugrin Zsuzsanna (*Korpusznyelvészet és fordításoktatás: a didaktikai korpuszok haszna*) a korpuszok, korpusznyelvészet és a fordításoktatás kapcsolatát tárgyalja, míg Kovács Tímea tanulmánya (*Korpusznyelvészet és tolmácsolás*) korpuszalapú tolmácsoláskutatási elemzést mutat be.

A fordítók munkáját az összehasonlítható, vagyis nem fordított, a fordított szövegekkel megegyező műfajú, regiszterű, témájú stb. szövegek, korpuszok használata is nagyban megkönnyítheti. Adorján Mária (*Kontrasztív korpuszstilisztika: lehetséges útirány a fordítóképzésben*) tanulmánya a korpuszstilisztika tanórai alkalmazását járja körbe, bemutatva hogyan segítheti a kontrasztív különbségek tudatosítását és a megfelelő fordítási megoldások kiválasztását az eredeti angol és magyar cégalapítási szövegek stilisztikai elemzése. Kurtán Zsuzsa és Vinnai Edina (*Korpusznyelvészet és szaknyelvkutatás*) a Miskolc Jogi Korpusz (MJK) 2,4 millió szövegszót tartalmazó korpuszát mutatja be, illetve a korpuszból a magyar jogi nyelvről levont következtetéseket. A jogi végzettséggel nem rendelkező fordítók és a jogi fordítást kutatók minden bizonnyal nagy hasznát vennék, ha a magyar jogi nyelvet változatosan reprezentáló, szintaktikailag is annotált, kereshető korpusz nyilvánosan hozzáférhető lenne.

Seidl-Pécs Olivía (*Az internet mint korpusz a szakfordításban*) az internet mint szakfordítási segédkorpusz használatát vizsgálja, számba véve különböző keresőmotorokat és ezek megfelelő alkalmazását az egyik legfontosabb fordítási kompetenciának, az információkeresési kompetenciának a keretében. A tanulmány a BME fordítóképzése és a DGT terminológiai együttműködését is ismerteti, amelynek során a hallgatók az IATE terminológiai tárát bővítik. Ugrin Zsuzsanna tanulmánya (*Korpusznyelvészet és fordításoktatás: a didaktikai korpuszok haszna*) a didaktikai, vagyis valamilyen tanulmányi céllal készült szövegekből álló korpu-

szokat taglalja. Emellett a szerző saját, didaktikai korpuszokon készített, szöveg-szintű jelenségekre összpontosító kutatásait is bemutatja. Mivel a didaktikai korpuszkutatások alapvetően segíthetik, informálhatják a fordítóképzést, felhívva a figyelmet a problémákra és nyomon követve a hallgatók teljesítményének javulását, a magyar fordítóképzés számára nagy haszonnal járna, ha rendelkezésre állnának több szakterületet, fordítóképző-helyet, évfolyamot, fordítási munkát (pl. általános és szakfordítást, transzkreációt, utószerkesztést) felölelő, széles hozzáférésű korpuszok.

Korpuszkutatást a kötetben egyedül Balaskó Mária tanulmánya mutat be. A szerző egymillió szavas korpuszban vizsgálja az *ábra* lemma mintázatait fordított és nem fordított magyar szövegekben. Magáról a korpuszról azonban a tanulmány sajnos meglehetősen kevés információt tartalmaz. Nem világos például, honnan származnak a korpusz szövegei, hány szót tartalmaznak az egyes alkorpuszok (forrásnyelvi angol, célnyelvi magyar, összehasonlítható magyar), hány szövegből áll a korpusz, vagyis pontosan milyen tudományos szövegeket válogatott állományába, stb. Ezen tulajdonságok ismerete nélkül valamelyest nehéz kontextualizálni az elemzés eredményeit.

Kovács Tímea a korpuszalapú tolmácsoláskutatás bevezetése után egy angolról magyarra tolmácsolást, illetve fordított európai parlamenti felszólalás lexikai vizsgálatát ismerteti. Az eredmények szerint a tolmácsolás lexikai egyszerűsödéssel jár.

Ugyan nem a kötet elején foglal helyet, Furkó Bálint Péter (*Néhány hasznos korpusznyelvészeti eszközről a diskurzusjelölő-kutatás szemszögéből*) korpusznyelvészeti (korpuszelemzés, -építés, -párhuzamosítás) és statisztikai programokkal, valamint online elérhető korpuszokkal foglalkozó írása különösen hasznos technikai bevezetést nyújt a korpuszalapú fordítástudománnyal ismerkedő kutatóknak, hallgatóknak, illetve gyakorló fordítóknak egyaránt. Ugyan a tanulmány elsősorban a korpuszalapú diskurzusjelölő-kutatásra alkalmas szoftverekre koncentrálna, a behatóan, de felhasználóbarát módon ismertetett programok és források számos más tárgyú – elsősorban lexikai – korpuszalapú elemzést, felhasználást támogatnak. A szerző praktikus eligazítást nyújt az eszközök és korpuszok előnyeivel, hátrányaival, lehetőségeivel és korlátaival kapcsolatban, tárgyalva ezek bevetettségét a gyakorlatban és a kutatásban – kitérve a diskurzusjelölő-kutatás szempontjából releváns vonatkozásokra. A korpuszeszközök és az automatizált elemzések minden előnye ellenére fontos megjegyezni a tanulmány összegzésében olvasható megállapítást, miszerint az emberi, kvalitatív felülvizsgálat továbbra is elengedhetetlen része a kutatásnak.

Váradi Tamás (*Mesterséges intelligencia a korpusznyelvészetben*) a mesterséges intelligencia korpusznyelvészeti alkalmazásait veszi számba. A kapcsolat a két terület között kétirányú, hiszen megfelelő méretű és minőségű anyag, vagyis korpusz szükséges a technológiai alkalmazások létrehozásához és betanításához, a különböző alkalmazások pedig hozzájárulnak a korpusznyelvészet lehetőségeinek fejlesztéséhez. A fordítás szempontjából legismertebb a neurális gépi fordítás.

Összegzésképpen elmondható, hogy a jelen kötet elsősorban arra világít rá, milyen értékes és sokoldalú eredményeket produkálnak a korpuszalapú kutatások, amelyeket a fordítástudomány, a fordítóképzés, de a nyelvviszolgáltató-ipar is kamatoztathat. A kötet tanulmányai azonban jól illusztrálják a magyar korpuszalapú fordítástudomány legnagyobb akadályát is: a nagyméretű, változatos felépítésű, ingyenesen és korlátlanul hozzáférhető, gazdagon annotált fordítási korpusz hiányát. Ilyen korpuszon ugyanis statisztikailag kifinomult elemzések is könnyedén végezhetők, míg a kutatók saját maguk előállította korpuszaira ez nem igaz.